

Nábělková, Mira

Češi a Slováci! Režim slábne a bojí se Vás... : slovenčina a čeština v literárnom spolužití II

In: *Česko-slovenské reflexe: 1968 : (jazyk - literatura - kultura)*.
Pospíšil, Ivo (editor). Brno: Tribun EU, 2009, pp. 127-137

ISBN 978-80-7399-812-7

Stable URL (handle):

<https://hdl.handle.net/11222.digilib/133496>

Access Date: 18. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Česi a Slováci! Režim slábne a bojí se Vás... Slovenčina a čeština v literárnom spolužití II

MIRA NÁBĚLKOVÁ (PRAHA – BRATISLAVA)

K téme tohtoročnej brnianskej konferencie, k šest'desiatemu ôsmemu roku s jeho mnohorakými priemetmi do života česko-slovenského spoločenstva (keď prebiehajúce vývinové procesy a dramatické zvraty niečo otvárali a niečo zatvárali) bolo by možné pristúpiť aj z pohľadu vývinu česko-slovenských jazykových vzťahov z rozličných hľadísk. Niektoré nové prvky do jazykových vzťahov a ich reflexie vniesol priamo šest'desiaty ôsmy rok (pokračujúc pritom v tendenciách, ktoré priniesli už predchádzajúce roky), iným otvoril cestu.

Spoločenské uvoľnenie nabúravajúce mnohé dlhoročné tabu umožnilo napr. zmeny v možnostiach rozpracúvania aj zverejňovania dovtedy tlmennej slovenskej lingvistickej reflexie postavenia slovenčiny, teórie spisovného jazyka a jazykovej kultúry v slovenskom prostredí, v ktorej sa odrážalo aj videnie vzťahu slovenčiny k češtine. Najvýraznejšou deklaráciou nazerania podopretého oživením spoločenského záujmu o národné veci, v tom aj aj o jazykové otázky boli ružičkovské *Tézy o slovenčine* prednesené na konferencii o jazykovej kultúre v r. 1966 (Ružička, 1967), ktoré sa sa stali základom výskumnej a popularizačnej práce a prístupu k jazykovej kultúre Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra do ďalších rokov, ako aj s nimi súvisiaci návrh na prijatie jazykového zákona publikovaný v roku 1968 (Ružička, 1968)¹, kam sa okrem iného implicitne premietlo aj odmietanie cielených tendencií po zbližovaní češtiny a slovenčiny vynárajúcich sa v minulých obdobiach. Možno ich považovať za istý míľnik vo vzájomných jazykových vzťahoch. Týmto otázkam nazeraným v širšom

¹ Ružičkove úvahy z r. 1968 o potrebe zákona o štátnom jazyku našli oživenie pri prijímaní jazykového zákona v deväťdesiatych rokoch (prijatý bol v r. 1995) a možno sa k nim v istom zmysle vracat' aj dnes, pri návrhu jeho novelizácie – napr. v tom smere, že (ako upozorňoval už v r. 1995 Jozef Mlacek, pozri Mlacek, 1995) predkladal Jozef Ružička svoj návrh explicitne ako deklaratívny, a nie ako sankčný zákon. Návrh novelizácie zákona o štátnom jazyku z r. 2008 so sankčnosťou počíta.

kontexte – s hodnotením a zaznamenaním ďalších osudov aj vplyvu dobových návrhov na neskorší vývin slovenskej jazykovej politiky bola už spätne venovaná pozornosť.

Iné dôsledky udalostí toho roku dotýkajúce sa jazykových koexistenčných modelov, pri ktorých je zrejмый ich ďalekosiahly dosah s presahom do nášho času, by si ešte zaslúžili (predovšetkým pokiaľ ide o dokumenty a postupy zabezpečujúce implementáciu prijatých rozhodnutí a nariadení) podrobnejšie zmapovanie. Na spôsob koexistencie obidvoch jazykov a rozvoj plošného percepčného bilingvizmu (predovšetkým jeho posilnenie v českom prostredí) mala výrazný vplyv federalizácia spoločného štátu (jeden, hoci vzhľadom na politický vývin v štáte nie príliš demokratický výsledok „obrodného procesu“), ktorá napr. v mediálnej sfére priniesla stanovenie pomeru vysielania v jednom a druhom jazyku, znamenajúce posilnenie prítomnosti slovenčiny v spoločnom mediálnom priestore. Pôvodne som pri zvažovaní témy svojho príspevku smerovala práve k tejto motívickej línii, ktorej závažnosť, výrazný podporný vplyv na pripravenosť Čechov a Slovákov prijímať texty v obidvoch jazykoch sa zreteľne ukazuje štyridsať rokov po – keď sa v porovnaní tých, ktorí zažili striedanie jazykov vo federálnych médiách (a v istej miere v rámci spoločného štátu aj predtým), s mladou českou generáciou, ktorá už takú situáciu nepoznala, ukazuje rozsiahly ústup bezproblémového a „pohodlného“ percepčného bilingvizmu, osvojovaného vo veľkej miere práve pravidelným mediálnym kontaktom s druhým jazykom. Napokon som však dala prednosť možnosti pokračovať (v jemnom dotyku s rokom 1968) v lingvoliterárnej téme, ktorú som ponúkla na ôsmej brnianskej konferencii v r. 2005, a venovať sa otázke slovensko-českej literárnej viacjazyčnosti, ktorá s problematikou česko-slovenského a slovensko-českého percepčného bilingvizmu súvisí. Pravda, textová dvojjazyčnosť v slovenskej próze, ktorej sa chcem dotknúť, sama o sebe s rokom 1968 priamo nesúvisí (jej existenčný základ je hlbší a vecné odôvodnenie všeobecnejšie), postrehnuteľné väzby s ním sú tu iného charakteru.

Citát v názve príspevku pochádza z literárnej tvorby Pavla Hríza, s ktorým sa v slovenskej literárnej histórii budú zásadným spôsobom spájať dva „osmičkové roky“ – rok 1968, ako rok publikovania jeho knihy poviedok *Okultizmus* (a súčasne rok, ktorým sa v súvislosti s o čosi neskorším publikačným zákazom podmieneným normalizačným procesom na ďalších skoro dvadsať rokov literárne odmlčal), a náš rok, rok 2008, ktorým sa jeho životná a literárna cesta celkom uzavrela. Je to citát z prozaického textu *Veľká vlaková mena* z knihy *Hore pupkom, pupkom*

sveta, vydanéj v ďalšom (ostanem v zajatí kultúrno-politického publicizmu) osmičkovom roku 1998. Ide o text, pri ktorom sa chcem pristiaviť vzhľadom na špecifický postup prekladania/prelínania (aj členenia) slovenského textu pasážami v češtine, ktorý predstavuje jeden z osobitých spôsobov využitia českých fragmentov v slovenskej próze. Ako som v súvislosti s využitím slovensko-českej dvojjazýčnosti v literárnej tvorbe slovenských autorov konštatovala už na iných miestach (Nábělková, 2005a, 2005b), v takomto, nijako nie ojedinelom a súčasne čo do foriem a funkcií českých fragmentov diferencovanom prístupe, možno vidieť odraz osobitých česko-slovenských kultúrnych a jazykových vzťahov, a zo zorného uhla individuálnych jazykových kompetencií prejav autorského bilingvizmu počítajúceho súčasne s percepčným bilingvizmom (slovenského, prípadne aj českého) čitateľa, ktorý dokáže túto textovú koexistenciu jazykov vnímať ako významotvorný a esteticky nosný prvok tkaniva literárneho diela.

Ešte predtým, ako sa v textovej ukážke stretne s Hruzovým narábaním so slovensko-českou dvojjazýčnosťou v tomto texte, chcela by som sa krátko dotknúť niektorých súvislostí česko-slovenských literárnych kontaktov, do ktorých sa tvorba Pavla Hruza ukladá. V čase, keď mu v spoločenskej situácii odvíjajúcej sa od zlomu roku 1968 nebolo povolené oficiálne publikovať, uverejnil mu Ludvík Vaculík v edícii Petlice prózu *Zvuky ticha* (1976), pričom priateľská literárna spolupráca s Ludvíkom Vaculíkom mala aj ďalší rozmer: Pavel Hruz patril k tým slovenským autorom (Kadlečík, Ponická, Špitzer, Tatarka, Kusý, „podmienene“ – vzhľadom na slovenské prostredie vzniku textov a využitiú slovenčiny – aj M. Šimečka), ktorí v situácii publikačného dištancu v „konsolidačných rokoch“ publikovali svoje texty v niekoľkých zväzkoch samizdatového *Československého fejetónu/fejtonu* (1976, 1977, 1978, 1979; Vaculíkove predslvy a obsahy zväzkov sú dostupné na internete: <http://ludvikvaculik.cz>). Postojová spriaznenosť pri inak veľkej osobnostnej rozmanitosti „fejtonistov“ vytvárala tu špecifické česko-slovenské spoločenstvo rezistencie. Z jazykového (a vzťahového česko-slovenského) hľadiska je zaujímavé, že – vari v snahe „vyvážiť“ nižšie zastúpenie slovenských autorov (a slovenčiny) v porovnaní s českými – napísal Ludvík Vaculík predhovor k prvému zborníku fejtónov po slovensky, pričom v jeho závere tento kvantitatívny nepomer (v kontraste k zastúpeniu a funkciám Slovákov na súdobých politických postoch) aj tematizuje:

...Čakám, že sa niekto začuduje nad nízkou účasťou slovenčiny v tých-

to československých doskách. Veď jej už nájdeme viac i na pražských uliciach, kde sa dobre osvedčuje aj k dirigovaniu pohybu obyvateľstva - Prechod pre chodce apod. Niektoré české dušičky to zlostí, ako keby išlo o číselný pomer českých a slovenských riaditeľov dačoho. Na to ja hovorievam: kto robí robotu, má právo popísať si ju svojou rečou, a nad národnosťou dnešných riaditeľov je jediné výstižné smelo zahodiť rukou. A tak si myslím, že slovenská účasť v tomto zborníku je pravdivá, súc presnou mierou čohosi nepresného, o čom neviem, ako tomu nadávať. Servus!

<http://ludvikvaculik.cz/index.php?pid=3&sid=86>

Hrúzovo narábanie so slovensko-českou dvojjazyčnosťou vo *Veľkej vlakovej mene*, funkčné striedanie obidvoch jazykov na ploche celého textu v graficky odlišených textových úsekoch, predstavuje jeden z možných vyčleniteľných postupov (porov. Nábělková, 2008, v tlači), aký možno stretnúť aj u iných autorov, napr. u P. Vilikovského či u V. Klimáčka. Do Hrúzovho textu, kde české časti (ako sa v závere dozvedáme, citáty z bankovky – letáčika, vyzývajúceho k „zjednocovaniu a mobilizovaniu síl“ odporu) rámcujú autorovo slovenské rozprávanie prinášajúce „obrazy starého sveta“, času, v ktorom v českom a slovenskom prostredí spoločne panoval režim, proti ktorému „české výzvy“ smerujú, sa premieta vnímanie spoločného česko-slovenského životného priestoru. Alternovanie jazykov predstavujúce súčasne alternovanie tematických línií (ako ho demonštrujú nasledujúce stručné ukážky z textu) slúži autorovi ako efektívny výstavbový prostriedok, ktorý implicitne naznačuje rozličné súvislosti (napr. dominanciu českého prostredia v protirežimovom odpore), no súčasne možno v tejto textovej koexistencii jazykov (s oporou o spôsob ich mimoliterárneho fungovania v bežnom živote) vidieť literárne využitie česko-slovenského bilingvizmu pri zachytení spoločných osudov Čechov a Slovákov v rámci jedného štátneho priestoru v istom jeho vývinovom štádiu:

Česi a Slováci! Režim slábne a bojí se Vás.

Moc je v lidu a lid stojí proti režimu.

Sľub sa mi sľubne prepiekol.

Stojíme v riedkom rade, poslední mohykáni nečlenstva.

(...)

Sjednocujte a mobilisujte svoje síly!

Môj brat by teraz zrejme – ako ostatní šoféri v jeho zaradení – rozvážal po obchodoch hlavného mesta tovar.

(...)

Pryč s kolchozy!

Aj ja si vystojím svoje. Ak idem pred šiestou, musím stáť pred mliekárňou pol hodiny, zato som však medzi prvými. Ak idem o siedmej a je ešte tma, predajňu ani nevidím – mám pred sebou tridsaťmetrového mlčanlivého hada...

(...)

Výsledkom je polstranový zápis v žiackej knižke. Začína sa slovami: “V dobe, keď všetok náš pracujúci ľud smúti v hlbokom zármutku, Váš syn si provokatívne píska a smeje sa. Dúfam, že v jeho ďalšej výchove ho budete viesť...”

Darmo, mám problémy.

Lid ostatních zemí, ztročených Sovětským svazem, se zjednocuje a připojí se k Vám ve Vašem zápase.

Najstarší brat pokojne už môže mať papiere aj na ťažké stroje.

(...)

Zatiaľ však je v Prahe ešte len predjarie a to znamená jazdy, túry, štreky a opäť jazdy. S tovarom pred obliehané obchody.

Svobodný svět je s vámi!

Čo čert nechcel, otec odmieta zápis v žiackej knižke podpísať. Matkin sóloautogram nepostačuje.

(...)

Čoskoro západné vetry privejú lesklé balóny a ja držím v ruke napodobeninu novej papierovej stokorunáčky a čítam, čo je na nej:

“Je to dôkaz vládnej bezradnosti a bankrotu päťiletky, památka na to, oč Váš vlada okradla. Je to výzva k boji, povel, aby ste proti slabosti režimu postavili sílu lidu a kladli odpor, jak nejlépe můžete.”

Aj môj nebohý brat by si musel všimnúť... (VVVM, s. 86 – 98).

Prelínavé uplatnenie slovenčiny a češtiny vo *Velkej vlakovej mene* Pavla Hružá je typovo jedným z postupov literárneho uplatnenia dvojjazyčnosti v slovenskej próze. Iný typ koexistencie slovenčiny a češtiny – ich graficky či interpunkčne špeciálne nesignalizované (neodčlenené) prelínanie v prúde rozprávania – uplatnil Viliam Klimáček v poviedke *Legenda o veľkom mazákovi* (Ďalekohľadenie, 1991). Každá z jazykových línií, slovenčina rozprávača a do nej “zapustená” čeština vyvolávania, lákania k cirkusovo-akrobatickej atrakcii, reprezentuje uňho jednu z dvoch konvergujúcich línií rozprávateľského príbehu, ktoré sa pretnú vstupom “veľkého mazáka” na povrazolezecké lano ako definitívnu štartovaciu plochu

do legendy. Z textu poviedky nie je zrejmé, či sa príbeh odohráva v Českom alebo slovenskom prostredí – len meno Alenka Biháryová ako odkaz k tej, čo sa, zrejme z radov divákov, nebála a cestu po lane absolvovala, by mohlo naznačovať, že sme na Slovensku, nie je to však isté (vojenské prostredie protagonistov príbehu by zase – v opore o poznanie bežnej praxe lokalizácie českých a slovenských vojačikov prednostne na druhom území – naznačovalo skôr opak). Kde sa príbeh odohráva, je vo vzťahu k jeho vývinu a vyzneniu vlastne jedno – z jazykového hľadiska je zaujímavé, že prítomnosť češtiny v tomto prípade odkazuje v špecifickej “reálii”, cirku-sovému prostrediu s jeho tradíciou v Českom a absenciou tejto tradície v slovenskom prostredí, s čím súvisí aj fakt, že v slovenskom vedomí sú “cirkusové” jazykové prejavy (zažité v spojení s hosťujúcimi českými spoločnosťami) späté primárne s češtinou.² Súčasne je tu tematizované vojenské prostredie, ako špecifický priestor koexistencie češtiny a slovenčiny (a ich nositeľov) v čase spoločného štátu.³

...až došlo k tej vychádzke neviem prečo nás vzal, až hodinu sme šli elektrickou na samý okraj mesta kde boli rozložení artisti a na veľkom parkovisku predvádzali atrakcie, zišli sa davy aj jeho dievča, dáme cukrovú vatú? dáme a tlačili sme sladký chumáč do šera si odchrchlával reproduktor, velevážení! máme tady Hinda, vrhače noží, když je vrhne, pak se hindá! a reflektor vyrezával z neba ostrý kruh, v tom kruhu veža a na veži, velevážení, vidíte opičku Čiči, cvičí na vysoké tyči! když zleze z tyče, opička Čiči už necviče! opička má červenú čelenku, z pohárov sa vyparuje pivo, ja sa nevydržim neďvať, keď sa niekde bozkávajú, velevážení, Lolita Potůček, provazochodkyně, jedna noha na laně, druhá noha v luftě, aplauz! asi vtedy sa lietačka dostala až k nám, a v průvodu umělců jde vpředu nejmladší artista naší skupiny, Břeněk, dnes jste právě viděli jeho první samostatnou exhibici na laně v prostoru bez sítě! tak som zbadal toho poručíka ako náhlivo odstrčil decká a ide k nám, z druhej strany tučný slobodník, tam zas, traja, to tie moje nohy, samy sa rozbehli, už ho teda spoznali, mozaika bola presná, šlo sa po konkrétnej tvári? derieme sa davom cítim sa ako v Ťažkom dni a zrazu viem že to on sa rozbehol prvý ešte jej dal

² Za jeden z prejavov tejto skutočnosti možno napr. považovať aj českú jazykovú podobu úvodných slov zo slovenského divadelného predstavenia *Esencia divokej ženy* (Štúdio L+S, 2008) – *Vítejte v našem cirkusu!*

³ A v súvislosti s existenciou spoločných česko-slovenských zahraničných jednotiek aj s presahom do nášho času.

pusu no v tom švungu sa len lícom a on božkal cukrovú vatu ľudia sa roztvárajú ako more a my hup skok dup lietačka padá nepochopím prečo zastal otočil sa dal sa chytiť určite nie kvôli nám a my sme ušli už predtým sa pozrel hore, prosíme pozor! hledáme odvážneho mladého muža alebo dievku, davom trasie myksovanie čo sa robí čo sa deje, ktorá by se prihlásila k záverečné exhibici dnešního dne! a jeho dievča stojí biele, slabé celé, vspomeňte na Alenku Bihárovú, ktorá se nebála a včera prešla na ramenou Harryho Potůčka vysoké lano! vytrhol sa štyrom kričali kruh sa zužoval tak mohol iba ku stĺpu, kde vo hviezdach sa kolísala plošinka s artistami, ano! aplauz pro odvážného mladého chlapce, který se nebojí vystoupit na naši stračí nožku, na naši vysutou hrazdu! zadychčani vybiehame v druhej ulici, aplauz pro vojáka! cez strechy vidno len špičku stĺpa, plošinu na slamke, kde sa zjavuje, vylieza malá postavička, niečo vraví umelcom a vietor im rozhadzuje ruky, reflektor trasie oblohou a tma sa drobí, dážď, z košele mu vypadáva kurie pierko, velevázení, zlatý klinec, vojak rozpaží, nadýchne sa, schytí všetky sily, tleska, odlieta, padá mu lodička s ošarpaným odznakom, vojačku daj odznačku – naposledy, máva letí vodorovne, potom vyššie, tak odletí, legenda sa naplnila, vstupné sa nevracia (LVM, s. 47–48).

S prelínaním slovenčiny a češtiny špecificky a v rozličných textoch rozdielne, pracuje Pavel Vilikovský. Postava Dušana v *Prvej vete spánku* (1983) v kúpeľnom dialógu využíva aktuálne prítomný český novinový text na „sprístupnenie“ videnia „stavu vecí“ komunikačnej partnerke Jožine. Tým, že sám prednášané partie článku zdôrazňuje a vysvetľuje, vzniká slovensko-český text, v ktorom obidva kódy figurujú na striedačku v bezprostrednom kontakte, pričom slovenský predstavuje komentovanú modifikovanú podobu obsahu podávaného pôvodne po česky:

„Jožina, chcete,“ v náhlom vnuknutí roztvoril noviny, „prečítam vám, toto je o vás. Povedzte, nedali ste si inzerát? Iste. Počúvajte, toto je o vás, o ženách. Z prvého nešťastného manželství mi zůstaly dvě děti. Len tak stručne, bolo nešťastné. To sa stáva. Stáva sa, že zostanú dve deti. Pak jsem poznala vdovce s dceruškou. Poznala ho. Počúvajte, ako ho poznala. Byl hrubý na děti i na mne... poznala ho, bol hrubý; dobre... a vše se nakonec vyřešilo tím, že od nás odešel a mně zůstala jeho dcerka. Všetko sa tým vyriešilo, chápete. Obávala jsem se stálých nepříjemností a vyhrůžek, a proto jsem dost ukvapeně po krátké

známosti přijala k nám muže, který nebyl upřímný. Chápete: obávala sa nepříjemností, preto dost' prenáhle – tu je sebakritická – přijala k nim, zatiaľ boli štyria, iste v jednoizbovom byte, přijala muža, ktorý nebol úprimný Ktovie, čo tým myslí: nebol úprimný. Dobře. Když nás společný život po dvou letech skončil, bylo nejmladší dcerce třináct let a já jsem čekala maličké. Nebol úprimný, čakala maličké. Nyni již starší děti odcházejí z domova, dcera je již vdaná, syn půjde na vojnu. Nejmladší dcerce jsou nyní tři roky. Je mi třicet osm let a nechci zůstat sama. Pochopitelně. Víím, že těžko najdu někoho, kdo by měl rád i moje děti – takých, čo by mali radi ju, nájde hocikolko – ale věřím Schránce, a proto se na ni obracím. Rozumiete, obracia sa na Schránku. To sa tak volá, tá rubrika: Schránka nádeje. Potom jej nejaký muž napíše. Budem mať rád teba i tvoje deti. Potom o dva roky napíše ona do Schránky: Prijala som k nám muža, ktorý nebol úprimný; najmladšia dcérka má päť rokov a ja čakám maličké. Takto. To je, Jožina, osud ženy. Osud človeka. Nepísali ste to vy? (PVS, s. 68-69).

Využitie češtiny vo Vilikovského *Metodologickej poviedke* (Eskalácia citu, 1989) zase poskytuje okrem iného aj možnosť porovnať textotvorné potencie češtiny a maďarčiny, resp. ich rozličné zapojenie v konkrétnom slovenskom texte (podrobnejšie Nábělková, 2007). Poviedka zachytáva drámu maďarského dievčaťa Mariky a maďarských chlapcov – vojakov, ktorá sa odohráva v Prahe v r. 1922.

Z hľadiska jazykovej výstavby je slovenský text rozprávača prerývaný, rámcovaný v súhrne pomerne rozsiahlym českým textom (citátovo prezentovaným policajným záznamom), ktorý plní viacero funkcií. Na jednej strane podáva základnú informáciu o tom, čo sa stalo, a zreteľne zasadzuje text do českého prostredia (v celkovej stavbe poviedky, v nastolení vzťahu medzi jej protagonistami je dôležité priebežné uvedomovanie si, že sa dej odohráva v – z hľadiska postáv – cudzom prostredí). Na druhej strane využitím odlišného jazykového kódu (aj graficky odlišného kurzívou) výraznejšie diferencuje časti textu, ktoré môžeme brať ako prelínanie dvoch línií: rozprávačovho videnia detailov, momentov príbehu, ako sa asi mohol odohrávať, čo a ako prežívali jeho postavy – a tých druhých, českých, povedzme citátových, neosobných, záznamových, vložených s inou dikciou (pravda, aj neosobný policajný záznam nadobúda črty istej osobnej zangažovanosti a v závere sa v komunikácii s Bohom čeština policajného inšpektora stáva „nedokumentárnou“, „nekurzívovou“, živou...). A do tejto súhry češtiny a slovenčiny vstupuje maďarčina postáv, v skromnej, ná-

znakovej miere – ale dosť na to, aby sme ju vnímali ako niečo, čo postavy, ktoré sa tak (vo výsledku tragicky) stretli, zblížuje. O Marike sa v istom bode hovorí: *veď sa ona ani nevie po česky dohovoriť*, sama na istom mieste povie: *nikto mi tu nerozumie* (jazykovo a zrejme ani inak, cíti sa sama). V komplexnej tragike príbehu vystupuje aj tento špecifický motív zrady – dievča ju stretlo práve u toho, pri kom sa v cudzom prostredí cítilo „bezpečne“ aj v opore o základnú, jazykovú spriaznenosť. Na rozdiel od češtiny, v ktorej sú písané pomerne rozsiahle partie textu, maďarčina sa prirodzene uplatňuje (a so zreteľom na čitateľa „musí“ uplatňovať) inak – autor na viacerých miestach pripomína, že replika, ktorú uviedol po slovensky, odznela vlastne v maďarčine, niekde podáva „preklad“ v replike druhej postavy, niekde necháva maďarčinu bez významového spriaznenia. No a napokon, maďarčina postáv nie je všade explicitne uvedená, ale na základe textu môžeme predpokladať, že komunikačný kód v konkrétnych replikách „je“ maďarčina, aj keď nám tak na rozdiel od iných miest priamo prezentovaný nie je. Vo Vilikovského *Metodologickej poviedke* sa tak v dotyku troch jazykov ešte priezračnejšie ukazujú potencie (komunikačne „otvoreného“) literárneho využitia češtiny, s ktorým sa stretávame aj u iných autorov (na ilustráciu rozsahu prítomnosti češtiny v rozličných formách a funkciách spomeniem aspoň autorov diel – patria k nim M. Urban, D. Tatarka, V. Šikula, R. Sloboda, D. Mitana, P. Vilikovský, M. Bútorá, P. Hruz, I. Kadlečík, J. Johanides, M. Zimková, V. Pankovčín, P. Pišťanek, A. Ferko, I. Kolenič, V. Klimáček, I. Otčenáš, M. Šimečka, B. Škreko, M. Vadas, T. Horváth, V. Balla, M. E. Matkin, J. Kuňniak, M. Kopsay, L. Dobrovoda a i; bližšie Nábělková 2008, v tlači).

Záver

Príspevkom som chcela stručne naznačiť niektoré súvislosti spoločenských procesov šesťdesiateho ôsmeho roku, ktoré sa premietli do reflexie vzájomných vzťahov slovenčiny a češtiny a aj do ich ďalšej koexistencie v jazykovej praxi v súvislosti s otázkou vývinu slovensko-českého a česko-slovenského percepčného bilingvizmu, ktorého rozšírenosť a predpoklad existencie sa odráža aj v možnostiach literárneho uplatnenia (realizovaného najmä na slovenskej strane v tvorbe viacerých autorov). Pozornosť venovanú v texte Pavlovi Hruzovi podmienili popri fakte, že patrí k tým autorom, u ktorých sa slovensko-česká viacjazyčnosť prejavila literárne plodným spôsobom, aj viaceré skutočnosti – nielen to, že rok 1968 predstavoval v súvislosti s jeho osobnými názormi a postojmi nezlučiteľnými s

oficiálnym kultúrno-politickým vývinom ďalšieho času významný medzník v Hruzových životných osudoch, ale aj to, že rok 2008 sa v nich stal finálnym medzníkom, vyzývajúcim vzdať (aj takto) hold tejto významnej postave slovenskej literatúry.

Literatúra

- Kultúra spisovnej slovenčiny. Red. J. Ružička. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1967.
- MLACEK, Jozef: Jazykovedné poznámky o jazykovom zákone. In: *Studia Academica Slovaca*. 24. Prednášky XXXI. letného seminára slovenského jazyka a kultúry. Red. J. Mlacek. Bratislava: Stimul 1995, s. 119 – 126.
- NÁBĚLKOVÁ, Mira: České listy v slovenskej próze. *Zrkadlenie/Zrcadlení*. Česko-slovenská revue, 2, 2005a, č. 1, s. 22 – 32. Dostupné na internete: www.czsk.net/zrkadlenie/zima_2005/nabelkovaslovak.html.
- NÁBĚLKOVÁ, Mira: *Keby vám delala čeština potíže, jenom, oné, žeknete...* Slovenčina a čeština v literárnom spoužití. In: *Česká a slovenská slavistika na počátku 21. století (Stav – metodologie – mezinárodní souvislosti)*. Brněnské texty k slovakistice VIII. Ed. Ivo Pospíšil, Miloš Zelenka, Anna Zelenková. Brno: Ústav slavistiky FFMU 2005b, s. 147–162.
- NÁBĚLKOVÁ, Mira: Spýtal sa: „Hideg?“ Slovensko-maďarská viacjazyčnosť v literárnych textoch. In: *Aktuálne problémy slovakistiky*. Ed. M. Žiláková. Budapešť: ELTE BTK, Szlav Filológiai Tanszék 2007, s. 75 – 91.
- NÁBĚLKOVÁ, Mira: *Slovenčina a čeština v kontakte. Pokračovanie príbehu*. Bratislava – Praha: Veda – Filozofická fakulta UK v Praze 2008 (v tlači).
- RUŽIČKA, Jozef: *Tézy o slovenčine*. *Kultúra slova*, 1, 1967, s. 33 – 40.
- RUŽIČKA, Jozef: *Zákon o slovenčine*. *Kultúra slova*, 2, 1968, s. 225 – 228.

Pramene

- HRÚZ, Pavel: Veľká vlaková mena. In: Hore pupkom, pupkom sveta.
Bratislava: Slovenský spisovateľ 1998.
- KLIMÁČEK, Viliam: Legenda o veľkom mazákovi. In. Ďalekohľadenie.
Bratislava: Slovenský spisovateľ 1991.
- VILIKOVSKÝ, Pavel: Metodologická poviedka. In: Eskalácia citu.
Bratislava: Tatran 1989.
- VILIKOVSKÝ, Pavel: Prvá veta spánku. Bratislava: Smena 1983.

